

QUALITY OF EDUCATION FROM THE PROSPECTIVE OF A STUDENT OF UNIVERSITY OF PHYSICAL EDUCATION

Quality of education from the prospective of a student

KRYSTYNA BUCHTA

*The Josef Pilsudski University of Physical Education in Warsaw, Faculty of Physical Education
in Biała Podlaska, Marketing and Statistics Department*

Mailing address: Krystyna Buchta, Faculty of Physical Education, 2 Akademicka Street,
21-500 Biała Podlaska, tel.: +48 83 3428784, fax: +48 83 3428800, e-mail: krystyna.buchta@awf-bp.edu.pl

Abstract: The research involved self assessment of the professional preparation of students competing 4.5 year long master's degree course in physical education. The purpose of the research was to diagnose what students expect from the university in relation to acquiring precise competences and to determine to what extent these expectations are met in the process of education.

For the purpose of the research the method of diagnostic poll was used, including application of the auditorium questionnaire technique as well as selected statistical techniques. The survey was conducted at the end of eighth semester of the studies, in 2007/2008 academic year.

Obtained results showed that the respondents expected high professional standards of teaching in line with the course of their education. They also hoped for possibility of general intellectual development and gaining of self education skills. According to the respondents these expectations were met to a significant extent. Nearly 2/3 of the respondents believed that it was important to be given an opportunity to develop or continue their sporting careers as well as to learn a foreign language and become computer literate. The meeting of these expectations was assessed quite critically.

Key words: physical education students, expectations towards the studies, quality of education

Introduction

During the times of growing competition in the market for education, more and more attention is paid to the issue of quality of education, while quality support procedures are widely used by universities all over the world [20].

The obligation of ensuring appropriate quality of education by a higher education institution arises from:

- the Bologna Declaration, which provides for creation of European Higher Education Area;
- the responsibility towards students and university environment;
- the evolving job market requirements [3, 10, 16].

Literature devoted to education research includes a number of definitions and ways of presentation of educational quality in higher education [9, 14, 15, 17]. However it is also quite often stated that the lack of unambiguously defined "quality of education" is, among other reasons, a result of the complexity of the educational process, which covers various operation areas of academic institutions [10], as well as the nature of the subject of the assessment – i.e. the outcome of education, which can be viewed from the educational prospective, based on university's internal standards or the final effect of the educational process, perceived as quality of graduates' qualifications [17]. The methodological difficulties are also a result of the dynamics of the educational process, which in turn are related to the ever changing elements thereof, student expectations and labour market conditions [9]. Due to the difficulties in

defining the quality of education it is recommended to concentrate on its descriptive phenomena [11].

Ensuring appropriate educational standard of graduates is a significant issue and the basic tasks of a higher education institution as far as quality of education is concerned.

The purpose of the research was to find out how physical education graduates perceive the quality of their professional preparation. Expectations of the educational service consumer – i.e. the student were the starting point of the analysis. The degree of convergence between the expectations and the achieved results in the opinion of the respondents, was used as the basic indicator of the quality.

Material and methods

The research was conducted on a group of 144 students of 4.5 year full time uniform master's degree course in physical education at the Faculty of Physical Education of the Warsaw University of Physical Education in Biała Podlaska. Selection of the sample was purpose oriented and exhaustive.

Empirical material was gathered by way of diagnostic poll with the use of the auditorium technique questionnaire. The questionnaire survey was conducted at the end of eighth semester of the studies, in 2007/2008 academic year.

For the purpose of the survey we used a questionnaire containing a set of questions prepared in relation to the topic of the research, regarding expectations of respondents in relation

to their studies, extent to which their expectations were met, assessment of satisfaction from the studies, as well as reasons behind the selection of this course of education. The questionnaire also contained respondents' particulars with such details as gender, financial and professional situation of the respondents, place of residence as well as overall average grade.

Opinions of the respondents were analysed in relation to what they expected from completing their studies, in relation to selected characteristics of their professional competences as well as to what extent these expectations were met.

The analysis of the quality of education involved comparison of the values of two assessments – the significance of measure describing the educational service and the extent to which it is met. For this purpose we calculated average values of significance and the level to which expectations are met, separately for each of the eleven elements. The measure of quality (Q) for each of the variables was assumed to be a relative indicator, calculated according to the following formula:

$$Q = (X_r / X_o) \times 100\%, \text{ where:}$$

X_r – mathematical average of assessments describing the extent to which expectations are met;

X_o – mathematical average of assessments describing significance of the respondents' expectations.

This paper also attempts to determine, if the opinions of students are differentiated by respondents' particulars, and what role is played by factors motivating the respondents to undertake this course of study. Due to the nature of the variables under consideration, comparative analyses were conducted with the use of independence tests chi-square [4], with significance level being $p \leq 0.05$.

Results

Description of the respondents

Within the structure of the surveyed students we had a slightly greater group of men (54%), as well as domination of city dwellers (71%). When assessing their financial situation most of the respondents described it as average (47%) or good (41%). Most of the respondents were average students – their third year GPAs oscillated between 3.5 and 4.0 (60% of respon-

ses), 28% of the respondents had GPAs above 4.0, with the remainder (approximately) being poor students with GPAs below 3.5.

According to declarations of the respondents, this course of education was selected by most of them based on autotelic reasons – interest in the concerned discipline (approximately 90% of responses). Slightly more than 50% of the respondents were motivated by the attractiveness of this course of study, reputation of the university and expectation of being prepared for the related profession.

Expectations of the respondents as far as professional preparation is concerned

When identifying expectations towards the university and their significance with respect to undertaking of studies at the Faculty of Physical Education, it was found that in the light of the responses, most of the students hoped for gaining teamwork knowledge and skills (approximately 93% point scores included 4 and 5 on a 5 point scale) as well as preparation for work in the educational system (88%) and other physical education establishments (75%) – i.e. professional preparation in line with the course of education. The respondents also hoped for general intellectual development (91%) and gaining of self education skills (85%). Mathematical averages of expectations with respect to these factors were between 4.1 and 4.5 points (on a 5 point scale). For approximately 2/3 of the respondents it was important that the studies provided them with opportunity for continuation of their sporting careers, as well as gaining foreign language and computer literacy skills. Less important factors behind making of decisions on undertaking of studies in physical education included preparation for: running of own business enterprise, being manager and scientific research work. Approximately 54 to 57% of the respondents indicated preparation in this area as important (Table 1).

Statistical analysis of the gathered materials showed that expectations of the respondents with respect to their studies significantly influenced their motivation to undertake this course of study. People undertaking studies conforming to their interest usually expected that the university would provide them with opportunity to continue their sporting careers (74% vs. 40%). On the other hand young people who decided to

Table 1. Expectations of respondents with respect to their studies (%)*

Assessed elements:	Total no. of respondents		Reasons behind selection of this course of study**				Gender of respondents**	
	point scores "4" and "5" (%)	significance	interests	other	attractiveness of studies	other	women	men
	N= 144		N= 130	N= 14	N= 81	N= 63	N= 66	N= 78
General intellectual development	90.7	2	91.5	85.0	93.8	87.0	93.8	88.2
Development of sporting career	69.3	7	73.8	40.0	70.4	68.1	72.3	67.1
Preparation for work in educational system	88.0	3	89.2	80.0	93.8	81.2	90.8	85.9
Preparation for work in physical education establishments	74.7	5	75.4	70.0	81.5	66.7	78.5	71.8
Preparation for scientific research work	56.7	10	59.2	40.0	60.5	52.2	55.4	57.6
Managerial skills	57.3	9	59.2	45.0	50.6	65.2	60.0	55.3
Self education skills	85.3	4	87.7	70.0	90.1	79.7	86.2	84.7
Foreign language skills	69.8	6	69.8	70.0	67.9	72.1	71.9	68.2
Computer literacy	65.3	8	65.4	65.0	67.9	62.3	73.8	58.8
Preparation for running of business enterprise	54.0	11	56.9	35.0	54.3	53.6	53.8	54.1
Teamwork skills	92.7	1	92.3	95.0	97.5	87.0	98.5	88.2

* Scale from 1 to 5 (5-max). This table includes only responses with point scores of 4 and 5. Bolded data indicates that differences between the categories of the surveyed respondents are statistically significant at the level of $p \leq 0.05$.

** This presentation includes only data that differentiated statistically significant opinions of the respondents.

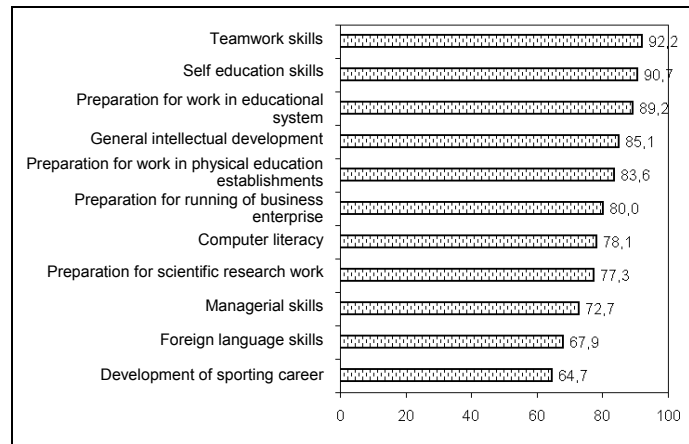
undertake studies at the Faculty of Physical Education believed that it was this course of study was attractive, usually had greater expectations with respect to acquiring of competences and skills than it was declared by other respondents. Significant differences in the views of the respondents in this respect included: preparation for work in the educational system (94% vs. 81%) and other physical education establishments (82% vs. 67%), preparation for scientific research work (61% vs. 52%), as well as teamwork skills (98% vs. 87%). Another factor that differentiated opinions in this respect was gender of the respondents. More women expected sound preparation in this respect than it was declared by men (99% vs. 88%).

Meeting of students' expectations

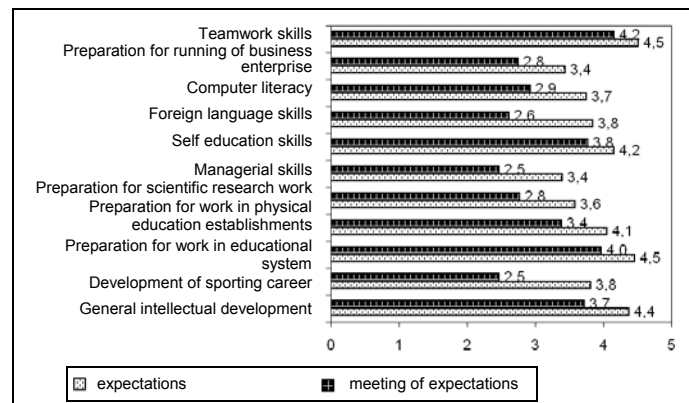
The quality of educational service translates into student satisfaction, hence the distribution of responses concerning their satisfaction from undertaking of studies in physical education is an important measure of the extent to which their expectations are met.

According to declarations made by nearly 90% of the respondents, opinions in this respect were positive, with 35% of the respondents giving unambiguous responses, with further 54% assessing this variable as rather positive. The percentage of students not happy with their studies at the Faculty of Physical Education was approximately 11% of the respondents. There was a similar distribution of responses to the question of possible selection of this course of study again (40% responses – “yes”; 56% – “possible yes”; 4% – “no”).

In comparison to the general declarations of the students, quite interesting are the results describing the extent to which their expectations, with respect to individual components of professional graduate preparation, were met. Percentage indicators of the effectiveness of education (quality of educational service) for individual assessed elements oscillate between nearly 65% up to over 92%. The greatest effectiveness (over 80%) was achieved by expectations concerning: preparation for teamwork, self education, preparation for work within the educational system and other physical education establishments and general intellectual development (Figure 1). At the same time, the greatest discrepancies between the expectations and the extent to which they were met were noticed in the case of sporting career plans, foreign language skills and managerial preparation of the respondents (Figure 2).

Figure 1. Extent to which students' expectations were met – quality indicator (%)

Figure 2. Expectations of the respondents with respect to professional preparation, and the extent to which they were met (average scores on scale of 1 to 5; 5 - max)

Table 2. Distribution of respondents opinions concerning the extents to which their expectations were met (%)*

Assessed elements:	Total no. of respondents		Reasons behind selection of this course of study						Place of residence		Average grade		Satisfaction from studies	
	point scores "4" and "5" (%)	Significance	Interests	Other	Attractiveness of studies	Other	Professional orientation	other	city	country-side	4.1 and higher	up to 4.0	very satisfied	other
	N= 144		N= 130	N= 14	N= 81	N= 63	N= 73	N= 71	N= 102	N= 42	N= 41	N= 103	N= 52	N= 92
General intellectual development	62.0	4	64.6	45.0	70.4	52.2	67.1	57.1	57.4	73.8	62.5	61.8	77.8	53.1
Development of sporting career	16.0	11	17.7	5.0	23.5	7.2	21.9	10.4	17.6	11.9	17.5	15.5	25.9	10.4
Preparation for work in educational system	77.3	2	74.6	95.0	86.4	66.7	80.8	74.0	75.9	81.0	80.0	76.4	96.3	66.7
Preparation for work in physical education establishments	46.0	5	46.9	40.0	48.1	43.5	52.1	40.3	41.7	57.1	27.5	52.7	53.7	41.7
Preparation for scientific research work	26.7	8	26.9	25.0	34.6	17.4	28.8	24.7	22.2	38.1	15.0	30.9	37.0	20.8
Managerial skills	19.3	10	20.8	10.0	21.0	17.4	23.3	15.6	14.8	31.0	15.0	20.9	24.1	16.7
Self education skills	68.0	3	66.9	75.0	74.1	60.9	67.1	68.8	67.6	69.0	57.5	71.8	85.2	58.3
Foreign language skills	20.7	9	19.2	30.0	24.7	15.9	27.4	14.3	15.7	33.3	20.0	20.9	25.9	17.7
Computer literacy	35.3	6	36.9	25.0	35.8	34.8	35.6	35.1	35.2	35.7	25.0	39.1	44.4	30.2
Preparation for running of business enterprise	31.3	7	34.6	10.0	29.6	33.3	37.0	26.0	28.7	38.1	22.5	34.5	35.2	29.2
Teamwork skills	78.7	1	79.0	75.0	80.2	76.8	78.1	79.2	81.5	71.4	67.5	82.7	92.6	70.8

* - Labelling as in Table 1.

Opinions of the respondents concerning the extent, to which their expectations were met, were differentiated by the following variables:

- place of residence, with students permanently residing in the countryside believing that their expectations with respect to managerial preparations (31% vs. 15% high assessments) and foreign language skills (33% vs. 16%) were met to a greater extent than their city based colleagues;
- study results – students with highest grades (mathematical averages above 4.0) were more critical with respect to their preparation for work at physical education establishments (28% vs. 53% point scores 4 and 5) and preparation for scientific research work (15% vs. 31%);
- motivation behind the selection of the course of study.

Those respondents who were more convinced about the correctness of their selection of the course of study, gave higher point scores to the extent of meeting of their expectations with respect to general intellectual level (70% vs. 52%), sporting career development plans (24% vs. 7%), preparation for work in the education system (86% vs. 67%), as well as preparation for scientific research work (35% vs. 17%). Students who were particularly interested in their field of study, perceived the preparation for work in the educational system worse than others (75% vs. 95%), however they gave higher point scores to business enterprise skills (35% vs. 10%). On the other hand, respondents oriented on gaining particular professional competences (professional orientation) assessed their language skills better than others (27% vs. 14%);

- the level of general student satisfaction from the course of study is positively correlated to the extent of meeting of their expectations. Students unambiguously happy with undertaking of studies in physical education, gave significantly higher point scores to as many as six out of eleven professional preparation elements (Tab. 2).

Discussion

The current situation in the market for education (drop in the birth rate and the related decreasing number of candidates, difficult financial situation of universities, strong competition on the part of domestic as well as foreign universities) force higher education institutions to change their missions – as a result of which universities will follow the needs of their students, with graduates able to face challenges of the future becoming the main product of universities [13]. At a consumer oriented university, apart from the traditional provision of knowledge, skills and teaching, education becomes a service that should meet the needs and expectations of the consumer – i.e. the student. On the other hand, in this model, the level of students' satisfaction from educational services is the main indicator of the quality of education [9], and hence should be subject to continuous monitoring.

The results of the research are quite optimistic insofar as this definition of quality of educational services is concerned. The respondents were found to highly identify themselves with the course of their education, which is demonstrated in their declarations regarding possible selection of physical education as the course of their study again, as well as in the opinions describing their satisfaction from the studies.

The research also showed that the level of general satisfaction of students from the educational services is a derivative of their assessments regarding the extent to which their expectations with respect to individual measures thereof is met. The results show quite high indicators of meeting of expectations with respect to non professional expectations of students. Bearing in mind the fact that the results of the survey are convergent with results of previous surveys [1, 2, 3], one can

state that generally speaking the university does meet expectations of the young people studying at the Faculty of Physical Education. Additionally, one can also agree with Grabowski's opinion that no course of university studies fully prepares people for effective work in any profession, it merely facilitates launching of professional career. The rest depends on professional self education and self improvement [6] – opinions of the respondents in this respect seem to positively predict their future professional success. The ability and preparedness of students to undertake self education and self improvement throughout their entire life is also an important criterion of effectiveness of the teachers' education system [5].

The research also showed weaknesses of professional preparation of students graduation from the faculty of physical education. Similarly as it was found in previous research work [2], the students that are aware of their incompetence, indicated poor foreign language and managerial preparations skills. However, in the light of latest research conducted by UNESCO, these skills are believed to be amongst the most important (along with general knowledge and practical skills) graduates' qualifications sought in the modern labour market [12]. Additionally sport, recreation, organisation of spare time require that apart from sporting preparation graduates of our universities, are able to demonstrate leadership skills, motivate their protégés to systematic effort, organise their activities etc. To achieve this one must have knowledge of techniques involving direct relations with the recipient of the services as well as knowledge allowing for managing sporting associations, functioning of local government and government administration institutions of all levels [19].

As far as the opportunity for continuation of sporting career was concerned, the quality of the educational service was quite poor. High expectations in this respect were indicated by 2/3 of the respondents, with only every sixth graduate of the Faculty of Physical Education in Biała Podlaska being satisfied.

Based on the presented analysis it is quite hard to provide an unambiguous interpretation of this phenomenon, however in the light of results of previous research work, one can suppose that in this respect the respondents' expectations with respect to the university and the course of education were too idealised, as the had assumed that this would be a pleasurable course of study giving them opportunity to harmonise their education with sporting activity, and even to achieve sporting success. The high expectations towards realisation of sporting interests, among other reasons, arise from the fact of the applied sporting preferences with respect to sportsmen-candidates. However as it is suggested by the research, interest in the sport declared as the more important factor prompting them to undertake studies in physical education, becomes diminished in confrontation with the reality of the studies, and during each subsequent year fewer and fewer students are interested in active sports [8]. Another reason behind limited possibilities of realising of students' sporting aspirations can include the growing training burdens and the amount of time they require from competitors who aspire to achieve sporting success at highest level [7].

Due to the specifics of the university this issue requires further and more in depth research.

Conclusions

Based on the results of the research we can draw the following conclusions, which due to the way that the sample was selected, must not be generalised:

1. When choosing to study physical education at the Faculty of Physical Education, most of all the respondents expected sound professional preparation as well as general intellectual development.

2. Expectations of students toward their studies were significantly differentiated based on their motivation behind selection of this course of study, with positively motivated people declaring higher expectations with respect to most of the assessed elements.

3. The best assessment was given to meeting of expectations with respect to teamwork skills, preparation for self education, preparation for work in the area of physical education as well as with respect to general intellectual development of the respondents.

4. The respondents gave relatively low assessment to opportunity for continuation of sporting career, foreign language skills and managerial competences.

Acknowledgements

The study was supported by the grant No. AWF-BW.III/17 from the Ministry of Science and Higher Education.

Literature

1. Buchta K., Skiert M. (2007) Quality of educational services according to the students at the University of Physical Education. [in]: B. Sitarska, R. Droba, K. Jankowski (ed.) The three-stage study system and the quality of higher education. Wyd. Akademii Podlaskiej, Siedlce, 207-212. [in Polish]
2. Buchta K. (2007) Professional competencies of graduates from the Faculty of Physical Education in Biała Podlaska. *Kultura Fizyczna*, 9-10, 15-19. [in Polish]
3. Cieśliński R. (2006) The educational and didactic process in the Faculty of Physical Education in Biała Podlaska according to the students opinion. *Rocznik Naukowy ZWWF w Białej Podlaskiej*, 13, 171-189. [in Polish]
4. Furdal S. (1989) Statistical modelling in empirical studies. Wyd. Instytut Sportu, Warszawa, *Prace i Materiały*, 30. [in Polish]
5. Grabowski H. (1993) Job-oriented selection, education, personality and work of physical education teachers. [in]: H. Grabowski (ed.) The social and pedagogical problems related to the teaching at higher schools of physical education. AWF, Kraków, 5-14. [in Polish]
6. Grabowski H. (2001) Student selection, education and professional work of physical education teachers. *Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne*, 8/9, 4-8. [in Polish]
7. Jaworski Z. (ed.) (1989) The University of Physical Education students of 1989. Instytut Badań Problemów Młodzieży, Warszawa. [in Polish]
8. Jaworski Z. (1991) The sports careers of the physical education students. Expectations – reality – proposals. *Wychowanie Fizyczne i Sport*, 4, 67-76. [in Polish]
9. Kochanowski J. (2008) The communication-based (polylogical) model of quality management in higher education facilities. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 31, 85-98. [in Polish]
10. Kozioł L. (2001) The quality assurance system in the training of human resources for the tourism and recreation industry. [in]: A. Nowakowska (ed.) The objectives and substantive aspects of the academic education in the field of tourism and recreation industry. *Zeszyty Naukowe AWF Kraków*, 81, 29-40. [in Polish]
11. Kunikowski J. (2007) Quality of education versus present educational requirements. [in]: B. Sitarska, R. Droba, K. Jankowski (ed.) The three-stage study system and the quality of higher education. Wyd. Akademii Podlaskiej, Siedlce, 135-139. [in Polish]
12. Orczykowska A. (2006) The three-stage study system and the quality of higher education. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2, 49-62. [in Polish]
13. Pawłowski K. (2002) The Polish Ivy League. *Forum Akademickie* 2, 31-34. [in Polish]
14. Ruben B.D. (1995) Quality in Higher Education. Transaction Books, New Brunswick, New Jersey.
15. Ruben B.D. (2003) Pursuing Excellence in Higher Education: Eight Fundamental Challenges. Jossey – Bass, San Francisco.
16. Wiśniewska D. (2007) Factors determining the quality of education in higher vocational schools in the context of the Bologna Process. [in]: B. Sitarska, R. Droba, K. Jankowski (ed.) The three-stage study system and the quality of higher education. Wyd. Akademii Podlaskiej, Siedlce, 113-123. [in Polish]
17. Wójcicka M. (1995) Quality of education and accreditation – evaluation mechanisms and procedures. The situation in Poland. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 5, 32-46. [in Polish]
18. Wójcicka M. (1999) Expectations of students for their higher education and the chosen course of studies. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 14, 56-71. [in Polish]
19. Wysoczański R. (1996) The present situation and development prospects for universities of physical education in the context of the national educational policy. [in]: The studies in physical education in the face of challenges posed by the modern civilization. Materiały pokonferencyjne z okazji 25-lecia AWF w Katowicach 16-18 czerwca 1995. AWF, Katowice, 11-17. [in Polish]
20. Żukowska Z. (1997) The study of professional suitability of the graduates from the University of Physical Education. [in]: J. Kuźma, H. Kosętko (ed.) The problems related to the teacher training studies. Wyz. Szk. Pedag., Kraków, 113-125. [in Polish]

Submitted: October 27, 2008

Accepted: January 12, 2009

JAKOŚĆ KSZTAŁCENIA Z PERSPEKTYWY STUDENTA AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

Jakość kształcenia z perspektywy studenta

KRYSTYNA BUCHTA

*Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie,
Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej, Zakład Marketingu i Statystyki*

Adres do korespondencji: Krystyna Buchta, Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego,
ul. Akademicka 2, 21-500 Biała Podlaska, tel.: 083 3428784, fax: 083 3428800,
e-mail: krystyna.buchta@awf-bp.edu.pl

Streszczenie: Badania dotyczyły samooceny jakości przygotowania zawodowego studentów kończących 4,5-letnie jednolite studia magisterskie na kierunku wychowanie fizyczne. Celem badań było zdiagnozowanie oczekiwań studentów wobec uczelni związanych z nabyciem określonych kompetencji oraz ustalenie stopnia ich realizacji w procesie kształcenia.

W badaniu wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego z techniką ankiety audytoryjnej oraz wybrane techniki statystyczne. Badania przeprowadzono pod koniec ósmego semestru nauki w roku akademickim 2007/2008.

Wyniki przeprowadzonych badań pokazały, że badani przy podejmowaniu studiów oczekiwali wysokiego przygotowania profesjonalnego zgodnego z kierunkiem kształcenia. Liczono także na możliwość ogólnego rozwoju intelektualnego i zdobycie umiejętności w zakresie samokształcenia. Respondenci dość wysoko ocenili poziom realizacji tych oczekiwań. Bliżko 2/3 badanych uznało jako ważne stworzenie warunków umożliwiających im rozwój lub kontynuowanie kariery sportowej oraz zdobycie umiejętności posługiwania się językiem obcym i obsługi komputera. Realizację oczekiwań w zakresie tych elementów oceniono jednak dość krytycznie.

Słowa kluczowe: studenci wychowania fizycznego, oczekiwania wobec studiów, jakość kształcenia

Wstęp

W okresie nasilającej się konkurencji na rynku edukacyjnym rośnie zainteresowanie problematyką jakości kształcenia, zaś procedury wspierania jakości są powszechnie stosowane w uczelniach na całym świecie [20].

Konieczność zapewnienia odpowiedniej jakości kształcenia przez szkołę wyższą wynika m.in.:

- z ustaleń Deklaracji Bolońskiej, zakładającej utworzenie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego;
- z odpowiedzialności wobec studentów i otoczenia uczelni;
- ze zmieniających się potrzeb rynku pracy [3, 10, 16].

W literaturze poświęconej badaniom edukacyjnym przytacza się wiele definicji i sposobów ujmowania jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym [9, 14, 15, 17]. Jednocześnie podaje się, że brak jednoznacznie zdefiniowanego pojęcia „jakość kształcenia” wynika m.in. ze złożoności procesu kształcenia obejmującego różne obszary funkcjonowania instytucji akademickiej [10], a także z istoty przedmiotu oceny, czyli wyniku kształcenia, który może być rozpatrywany z perspektywy edukacyjnej opartej na wewnętrznych standardach uczelni, bądź na rezultacie końcowego efektu kształcenia rozumianego jako jakość kwalifikacji absolwenta [17]. Trudności metodologiczne wynikają także z dynamiki procesu kształcenia związanej ze zmieniającymi się jego elementami, oczekiwaniami studentów, czy warunkami na rynku pracy [9]. Ze względu na trudności związane z definiowaniem jakości zaleca się skoncentrowanie uwagi na zjawiskach ją opisujących [11].

Istotnym problemem zapewnienia jakości kształcenia i podstawowym zadaniem szkoły wyższej jest dbałość o odpowiedni poziom wykształcenia absolwentów.

Celem badań była samoocena jakości przygotowania profesjonalnego kończących studia studentów wychowania fizycznego. Punktem wyjścia do przeprowadzenia analiz były oczekiwania konsumenta usługi edukacyjnej – studenta. Za podstawowy wskaźnik jakości przyjęto stopień zbieżności między oczekiwanymi i osiągniętymi w opinii badanych rezultatami kształcenia.

Materiał i metody

Badania przeprowadzono na grupie 144 studentów 4,5-letnich stacjonarnych, jednolitych studiów magisterskich na kierunku wychowanie fizyczne w Zamiejscowym Wydziale Wychowania Fizycznego warszawskiej AWF w Białej Podlaskiej. Dobór próby miał charakter celowy i wyczerpujący.

Materiał empiryczny zgromadzono za pomocą metody sondażu diagnostycznego, wykorzystując technikę ankiety audytoryjnej. Badania ankietowe przeprowadzono pod koniec ósmego semestru nauki w roku akademickim 2007/2008.

W badaniach wykorzystano kwestionariusz ankiety zawierający blok zagadnień przygotowany na potrzeby realizacji niniejszego tematu, dotyczących oczekiwań badanych związanych ze studiami, realizacji tych oczekiwań, oceny zadowolenia z przebiegu studiów, a także motywów wyboru kierunku kształcenia. Kwestionariusz ankiety zawierał również metrycz-

kę, gdzie uwzględniono plec, sytuację materialną i zawodową badanych, miejsce zamieszkania oraz średnią ocen ze studiów.

W pracy analizowano opinie badanych dotyczące oczekiwań jakie wiązali z ukończeniem studiów w zakresie wybranych cech charakteryzujących ich kompetencje zawodowe oraz poziom realizacji tych oczekiwań. Deklaracje badanych mierzono skalą pięciopunktową.

Analiza jakości kształcenia polegała na porównaniu wartości dwu ocen – ważności wymiaru charakteryzującego usługę edukacyjną i poziomu jego realizacji. W tym celu obliczono średnie wartości dla ważności i poziomu wykonania oczekiwań oddzielnie dla każdego z jedenastu ocenianych elementów. Za miernik jakości (Q) w zakresie każdej zmiennej przyjęto względny wskaźnik obliczany wg wzoru:

$$Q = (X_r/X_o) \times 100\%, \text{ gdzie:}$$

X_r – średnia arytmetyczna ocen dotyczących poziomu realizacji;

X_o – średnia arytmetyczna ocen dotyczących ważności oczekiwań badanych.

W pracy podjęto również próbę ustalenia, czy opinie studentów są zróżnicowane przez charakteryzujące ich zmienne metryczkowe oraz jaką rolę odgrywają tu czynniki motywujące badanych do podjęcia studiów. Ze względu na charakter rozpatrywanych zmiennych, analizy porównawcze przeprowadzono za pomocą testu niezależności chi-kwadrat [4], przyjmując poziom istotności przy p≤0,05.

Wyniki

Charakterystyka badanych

W strukturze objętych badaniem studentów zaobserwowano nieznaczną przewagę mężczyzn (54%), a także dominację mieszkańców miast (71%). Oceniając swoją sytuację materialną respondenci określili ją najczęściej jako przeciętną (47%) lub dobrą (41%). Ankietowani to głównie studenci przeciętni – uzyskana na trzecim roku studiów średnia ocen najczęściej oscylowała w przedziale 3,5-4,0 (60% wskazań), oceny powyżej dobrej uzyskało zaledwie 28% badanych, zaś pozostali (ok. 12%) to studenci najsłabsi, ze średnią ocen poniżej dostateczny plus.

Według deklaracji badanych wybór kierunku kształcenia podyktowany był najczęściej względami autotelicznymi – zainteresowaniem wybraną dziedziną wiedzy (ok. 90% wskazań). Nieco ponad połowa respondentów kierowała się ponadto atrakcyjnością kierunku studiów, renomą uczelni i oczekiwaniem przygotowania do zawodu związanego z kierunkiem kształcenia.

Oczekiwania badanych wobec przygotowania zawodowego

Identyfikując oczekiwania badanych wobec uczelni i ich znaczenie przy podejmowaniu studiów w ZWWF ustalono, że w świetle uzyskanych wypowiedzi, najczęściej liczone na zdobycie wiedzy i umiejętności dotyczących pracy w zespole (ok. 93% ocen 4 i 5 w skali 5-punktowej) oraz przygotowania do pracy w szkolnictwie (88%) i w innych placówkach kultury fizycznej (75%), a więc przygotowania profesjonalnego zgodnego z kierunkiem kształcenia. Liczono także na ogólny rozwój intelektualny (91%) i zdobycie umiejętności w zakresie samokształcenia (85%). Średnie arytmetyczne oczekiwań w zakresie tych czynników znalazły się w przedziale 4,1-4,5 pkt. (w skali 5-punktowej). Dla około 2/3 badanych ważne było, aby podjęte studia umożliwiły im rozwój lub kontynuowanie kariery sportowej, ale także zdobycie umiejętności w zakresie posługiwania się językiem obcym, czy obsługi komputera. Mniej ważne przy podejmowaniu decyzji o studiowaniu wychowania fizycznego było przygotowanie: do działalności gospodarczej, do roli menedżera i do pracy naukowej. Utożsamianie studiów z dobrym przygotowaniem w tym zakresie deklarowało 54-57% badanych (Tab. 1).

Analiza statystyczna zgromadzonego materiału wykazała, że na oczekiwania badanych wobec studiów znacząco rzutowały motywy skłaniające ich do podjęcia kierunku kształcenia. Osoby podejmujące studia zgodnie ze swoimi zainteresowaniami częściej oczekiwały, że uczelnia zapewni im warunki umożliwiające rozwój kariery sportowej (74% vs. 40%). Z kolei młodzież kierująca się przy wyborze studiów w ZWWF przekonaniem o atrakcyjności kierunku kształcenia, miała za reguły wyższe oczekiwania związane z nabyciem różnych kompetencji i umiejętności niż to deklarowali pozostali badani. Znaczące różnice poglądów badanych w tym względzie dotyczyły: przygotowania do pracy w szkolnictwie (94% vs. 81%) i innych

Tabela 1. Oczekiwania badanych wobec studiów (%)*

Oceniane elementy:	Ogółem badani		Motywy wyboru studiów**				Plec badanych**	
	oceny "4" i "5" (%)	ranga	zainteresowania	pozostałe	atrakcyjność studiów	pozostałe	kobiety	mężczyźni
	N= 144		N= 130	N= 14	N= 81	N= 63	N= 66	N= 78
ogólny rozwój intelektualny	90,7	2	91,5	85,0	93,8	87,0	93,8	88,2
rozwój kariery sportowej	69,3	7	73,8	40,0	70,4	68,1	72,3	67,1
przygotowanie do pracy w szkolnictwie	88,0	3	89,2	80,0	93,8	81,2	90,8	85,9
przygotowanie do pracy w organizacjach kf	74,7	5	75,4	70,0	81,5	66,7	78,5	71,8
przygotowanie do pracy naukowej	56,7	10	59,2	40,0	60,5	52,2	55,4	57,6
przygotowanie menedżerskie	57,3	9	59,2	45,0	50,6	65,2	60,0	55,3
umiejętność samokształcenia	85,3	4	87,7	70,0	90,1	79,7	86,2	84,7
znajomość języków obcych	69,8	6	69,8	70,0	67,9	72,1	71,9	68,2
umiejętność obsługi komputera	65,3	8	65,4	65,0	67,9	62,3	73,8	58,8
przygotowanie do działalności gospodarczej	54,0	11	56,9	35,0	54,3	53,6	53,8	54,1
umiejętność pracy w zespole	92,7	1	92,3	95,0	97,5	87,0	98,5	88,2

* Skala od 1 do 5 (5-max). W tabeli uwzględniono jedynie odsetek odpowiedzi 4 i 5. Pogrubioną czcionką oznaczono dane wskazujące, że różnice między badanymi kategoriami respondentów są istotne statystycznie na poziomie p≤0,05.

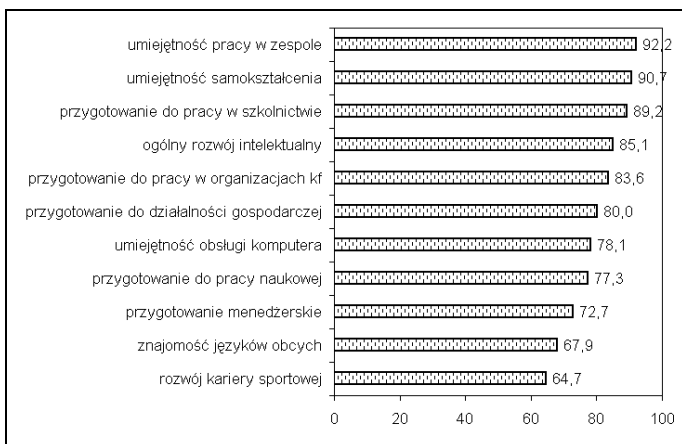
** Zamieszczono jedynie zmienne, które okazały się różnicować istotnie statystycznie opinie badanych.

organizacjach kultury fizycznej (82% vs. 67%), przygotowania do pracy naukowej (61% vs. 52%), a także umiejętności niezbędnych do pracy zespołowej (98% vs. 87%). Czynnikiem różnicującym opinie dotyczące tej ostatniej kwestii była ponadto płeć badanych. Kobiety częściej oczekiwały solidnego przygotowania w tym zakresie niż to deklarowali mężczyźni (99% vs. 88%).

Realizacja oczekiwań studentów

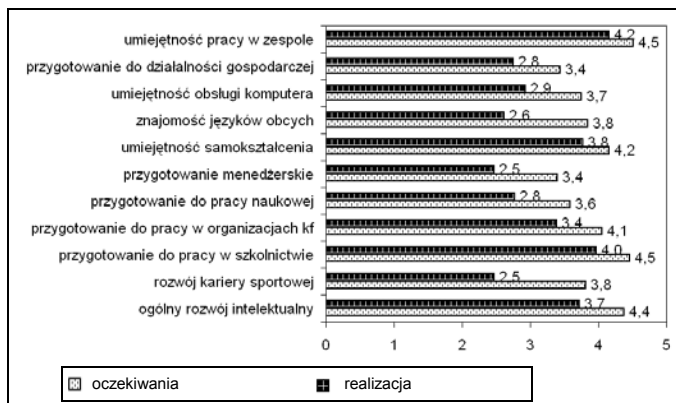
Jakość usługi edukacyjnej przekłada się na satysfakcję studenta, stąd ważnym miernikiem stopnia realizacji oczekiwań studentów wychowania fizycznego wobec uczelni wydaje się być rozkład wypowiedzi dotyczących ich zadowolenia z podjęcia tych studiów.

Według deklaracji blisko 90% badanych, opinie w tym względzie były pozytywne, przy czym zdecydowanie jednoznacznie wypowiedziało się 35% badanych, zaś dalsze 54% raczej pozytywnie. Odsetek niezadowolonych z wyboru studiów w ZWWF wynosił ok. 11% ogółu badanych. Podobnie kształtował się rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące ewentualnego ponownego wyboru tych studiów (40% wskazań – „tak”; 56% – „raczej tak”; 4% – „nie”).

Rycina 1. Stopień realizacji oczekiwań studenckich – wskaźniki jakości (%)

Na tle tych ogólnych deklaracji studentów ciekawie przedstawiają się wyniki dotyczące poziomu realizacji oczekiwań badanych w zakresie poszczególnych składowych przygotowania profesjonalnego absolwenta. Procentowe wskaźniki efektywności kształcenia (jakości usługi edukacyjnej) dla poszczególnych ocenianych elementów przyjmują wartości od blisko 65% do ponad 92%. Najwyższą skuteczność (ponad 80%) osiągnęły oczekiwania w zakresie: przygotowania do pracy zespołowej, samokształcenia, do pracy w szkolnictwie i innych organizacjach kultury fizycznej oraz ogólnego rozwoju intelektualnego (Ryc. 1). Jednocześnie największe rozbieżności między oczekiwaniami a realizacją tych oczekiwań odnotowano w przypadku planów dotyczących rozwoju kariery sportowej, znajomości języków obcych i przygotowania menedżerskiego badanych (Ryc. 2).

Rycina 2. Oczekiwania badanych wobec przygotowania zawodowego i poziom ich realizacji (średnie ocen w skali 1-5; 5 - max)

Opinie badanych dotyczące stopnia realizacji ich oczekiwań różnicowały następujące zmienne:

- miejsce zamieszkania, przy czym studenci mieszkający na stałe na wsi wyżej ocenili realizację swoich oczekiwań niż ich koledzy z miast w zakresie przygotowania menedżerskiego (31% vs. 15% ocen wysokich) i umiejętności posługiwania się językiem obcym (33% vs. 16%);

Tabela 2. Rozkład wypowiedzi badanych dotyczących realizacji oczekiwań (%)*

Oceniane elementy:	Ogółem badani		Motywy wyboru studiów						Miejsce zamieszkania		Średnia ocen		Zadowolenie ze studiów	
	oceny "4" i "5" (%)	ranga	zainteresowania	pozostałe	atrakcyjność studiów	pozostałe	orientacja na zawód	pozostałe	miasto	wieś	4,1 i wyżej	do 4,0	bardzo zadowoleni	pozostali
	N= 144		N= 130	N= 14	N= 81	N= 63	N= 73	N= 71	N= 102	N= 42	N= 41	N= 103	N= 52	N= 92
ogólny rozwój intelektualny	62,0	4	64,6	45,0	70,4	52,2	67,1	57,1	57,4	73,8	62,5	61,8	77,8	53,1
rozwój kariery sportowej	16,0	11	17,7	5,0	23,5	7,2	21,9	10,4	17,6	11,9	17,5	15,5	25,9	10,4
przygotowanie do pracy w szkolnictwie	77,3	2	74,6	95,0	86,4	66,7	80,8	74,0	75,9	81,0	80,0	76,4	96,3	66,7
przygotowanie do pracy w organizacjach kf	46,0	5	46,9	40,0	48,1	43,5	52,1	40,3	41,7	57,1	27,5	52,7	53,7	41,7
przygotowanie do pracy naukowej	26,7	8	26,9	25,0	34,6	17,4	28,8	24,7	22,2	38,1	15,0	30,9	37,0	20,8
przygotowanie menedżerskie	19,3	10	20,8	10,0	21,0	17,4	23,3	15,6	14,8	31,0	15,0	20,9	24,1	16,7
umiejętność samokształcenia	68,0	3	66,9	75,0	74,1	60,9	67,1	68,8	67,6	69,0	57,5	71,8	85,2	58,3
znajomość języków obcych	20,7	9	19,2	30,0	24,7	15,9	27,4	14,3	15,7	33,3	20,0	20,9	25,9	17,7
umiejętność obsługi komputera	35,3	6	36,9	25,0	35,8	34,8	35,6	35,1	35,2	35,7	25,0	39,1	44,4	30,2
przygotowanie do działalności gospodarczej	31,3	7	34,6	10,0	29,6	33,3	37,0	26,0	28,7	38,1	22,5	34,5	35,2	29,2
umiejętność pracy w zespole	78,7	1	79,0	75,0	80,2	76,8	78,1	79,2	81,5	71,4	67,5	82,7	92,6	70,8

* Oznaczenia jak w Tabeli 1.

- wyniki w nauce – studenci z najwyższymi ocenami (średnie arytmetyczne powyżej dobrej) znacznie krytyczniej wyrażali się o swoim przygotowaniu do pracy w placówkach kultury fizycznej (28% vs. 53% ocen 4 i 5) oraz do pracy naukowej (15% vs. 31%);
- motywy, jakimi kierowali się przy wyborze studiów. Przekonani o atrakcyjności podejmowanego kierunku kształcenia wyżej niż pozostali badani ocenili realizację swoich oczekiwań w zakresie ogólnego poziomu intelektualnego (70% vs. 52%), planów dotyczących rozwoju kariery sportowej (24% vs. 7%), przygotowania do pracy w szkolnictwie (86% vs. 67%), a także do pracy naukowej (35% vs. 17%). Studenci, którzy przejawiali szczególne zainteresowania studiowaną dziedziną, gorzej niż pozostali badani postrzegali przygotowanie do pracy w szkolnictwie (75% vs. 95%), a lepiej posiadane umiejętności umożliwiające im podjęcie własnej działalności gospodarczej (35% vs. 10%). Z kolei badani ukierunkowani na zdobycie określonych kompetencji profesjonalnych (orientacja na zawód) lepiej niż pozostali ocenili poziom swoich umiejętności językowych (27% vs. 14%);
- poziom ogólnej satysfakcji studenta z przebiegu studiów – dodatnio skorelowany ze stopniem realizacji oczekiwań. Wśród osób zdecydowanie zadowolonych z podjęcia studiów wychowania fizycznego odnotowano znamienne wyższe oceny dotyczące aż sześciu z jedenastu ocenianych elementów przygotowania zawodowego (Tab. 2).

Dyskusja

Aktualna sytuacja na rynku edukacyjnym (niż demograficzny i związana z tym zmniejszająca się liczba kandydatów, trudna sytuacja finansowa uczelni, silna konkurencja ze strony uczelni krajowych i zagranicznych) wymusza zmianę misji szkół wyższych, w założeniu których – uczelnia będzie podążać za potrzebami jej studentów, zaś głównym owocem działalności szkoły wyższej staną się jej absolwenci, zdatni do sprostania wyzwaniom przyszłości [13]. W uczelni o orientacji konsumenciej, kształcenie, poza tradycyjnym przekazywaniem wiedzy, umiejętności, uczeniem kogoś, staje się usługą, która powinna zaspokajać potrzeby i oczekiwania konsumenta, czyli – studenta. Z kolei poziom satysfakcji studenta z realizacji usługi edukacyjnej jest w tym modelu podstawowym wskaźnikiem jakości kształcenia [9], powinien więc być na bieżąco monitorowany.

Wyniki przeprowadzonych badań pozwalają na wyciągnięcie dość optymistycznych wniosków dotyczących tak zdefiniowanej jakości usługi edukacyjnej. Stwierdzono bowiem wysoki stopień identyfikacji badanych z kierunkiem kształcenia, co przejawia się zarówno w ich deklaracjach dotyczących ewentualnego ponownego wyboru studiów wychowania fizycznego, jak również w opiniach określających zadowolenie ze studiów.

Badania pokazały także, że poziom ogólnej satysfakcji studenta z usługi edukacyjnej jest pochodną jego ocen dotyczących stopnia realizacji poszczególnych jej wymiarów. W świetle uzyskanych wyników ustalono bowiem dość wysokie wskaźniki w zakresie realizacji większości prozawodowych oczekiwań studentów. Biorąc pod uwagę fakt, że wyniki prezentowanych badań są zbieżne z rezultatami badań wcześniejszych [1, 2, 3], można twierdzić, że generalnie uczelnia spełnia oczekiwania większości studiującej w ZWWF młodzieży. Ponadto, godząc się z opinią Grabowskiego – że żadne studia nie przygotowują w pełni do efektywnej pracy w jakimkolwiek zawodzie, umożliwiając jedynie start zawodowy. Reszta zależy od samokształcenia i samodoskonalenia zawodowego [6] – opinie badanych w tym względzie zdają się

pozytywnie przewidywać ich przyszłe sukcesy zawodowe. Zdolność i gotowość absolwentów do samokształcenia i doskonalenia zawodowego przez całe życie stanowi jednocześnie ważne kryterium efektywności systemu kształcenia nauczycieli [5].

Przeprowadzone badania pokazały również słabe strony przygotowania zawodowego studentów kończących studia wychowania fizycznego. Podobnie, jak to już stwierdzono we wcześniejszych badaniach [2], świadomi swoich niekompetencji studenci wskazują m.in. na słabą znajomość języków obcych oraz brak odpowiedniego przygotowania menedżerskiego. Tymczasem takie kompetencje, w świetle najnowszych badań przeprowadzonych przez UNESCO, zaliczane są do najważniejszych (wraz z wiedzą ogólną i wiedzą praktyczną), poszukiwanych na współczesnym rynku pracy składników kwalifikacji absolwentów [12]. Ponadto sport, rekreacja, organizacja czasu wolnego wymagają od absolwentów naszych uczelni, oprócz przygotowania sportowego, umiejętności bycia liderem, motywowania podopiecznych do systematycznego wysiłku, organizowania im zajęć, itp. Niezbędna jest tu znajomość zarówno technik działania w zakresie bezpośredniego kontaktu z odbiorcą usług, jak również wiedzy pozwalającej na kierowanie stowarzyszeniami sportowymi, funkcjonowanie w administracji samorządowej i rządowej wszystkich szczebli [19].

Niekorzystnie przedstawia się także jakość usługi edukacyjnej w zakresie możliwości rozwoju kariery sportowej. Wysokie oczekiwania w tym względzie deklarowało bowiem 2/3 badanych, zaś satysfakcjonujący poziom realizacji takiego zamierzenia już tylko co szósta osoba kończąca studia wychowania fizycznego w ZWWF w Białej Podlaskiej.

Na podstawie prezentowanych analiz trudno wprawdzie o jednoznaczną interpretację takiego zjawiska, jednak w świetle rezultatów wcześniejszych badań można przypuszczać, że jego przyczyny leżą m.in. w zbyt wyidealizowanych oczekiwaniach badanych pod adresem uczelni i kierunku kształcenia, zakładających, że będą to studia przyjemne, stwarzające możliwość pogodzenia nauki z uprawianiem sportu, a nawet osiągnięcia sukcesu sportowego. Wysokie oczekiwania związane z realizacją zainteresowań sportowych na studiach wychowania fizycznego wynikają m.in. już z faktu stosowanych tu preferencji sportowych wobec kandydatów-sportowców. Tymczasem jak wynika z badań, zainteresowanie sportem, deklarowane jako ważniejszy motyw podejmowania studiów wychowania fizycznego, maleje w konfrontacji z realiami studiów i na każdym kolejnym ich roku coraz większy odsetek młodzieży nie wykazuje zainteresowania wyczynowym uprawianiem sportu [8]. Inną przyczyną ograniczonych możliwości realizowania aspiracji sportowych studentów mogą być coraz większe wymagania dotyczące obciążeń treningowych i ich znaczna czasochłonność, stawiane współcześnie zawodnikom mającym aspiracje osiągania sukcesów sportowym na najwyższym poziomie [7].

Ze względu na specyfikę uczelni problem ten wymaga dalszych, pogłębionych badań.

Wnioski

Rezultaty przeprowadzonych badań upoważniają do sformułowania następujących wniosków, których ze względu na sposób doboru próby nie można uogólniać:

1. Wybierając studia wychowania fizycznego w ZWWF badani oczekiwali przede wszystkim dobrego przygotowania profesjonalnego, a także ogólnego rozwoju intelektualnego.

2. Oczekiwania studentów wobec studiów znacząco różniły się motywami, jakimi kierowali się przy wyborze kierunku kształcenia, przy czym osoby pozytywnie zmotywowane dekla-

rowały wyższe oczekiwania wobec większości ocenianych elementów.

3. Najwyżej oceniono realizację oczekiwań w zakresie umiejętności pracy zespołowej, przygotowania do samokształcenia, przygotowania do pracy w kulturze fizycznej oraz w zakresie ogólnego rozwoju intelektualnego badanych.

4. Badani stosunkowo nisko ocenili możliwości rozwoju kariery sportowej, znajomość języków obcych i posiadane kompetencje menedżerskie.

Podziękowania

Badania finansowano przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, projekt nr AWF-BW.III/17.

Piśmiennictwo

- Buchta K., Skiert M. (2007) Jakość usług edukacyjnych w opinii studentów uczelni wychowania fizycznego. [w]: B. Sitarska, R. Droba, K. Jankowski (red.) Studia trzystopniowe a jakość kształcenia w szkole wyższej. Wyd. Akademii Podlaskiej, Siedlce, 207-212.
- Buchta K. (2007) Kompetencje zawodowe absolwentów Zamiejscowego Wydziału Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej. *Kultura Fizyczna*, 9-10, 15-19.
- Cieśliński R. (2006) Proces dydaktyczno-wychowawczy w Zamiejscowym Wydziale Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej w opinii studentów. *Rocznik Naukowy ZWWF w Białej Podlaskiej*, 13, 171-189.
- Furdal S. (1989) Modelowanie statystyczne w badaniach empirycznych. Wyd. Instytut Sportu, Warszawa, *Prace i Materiały*, 30.
- Grabowski H. (1993) Dobór do zawodu, kształcenie, osobowość i praca nauczycieli wychowania fizycznego. [w]: H. Grabowski (red.) Społeczno-pedagogiczne problemy kształcenia w uczelniach wychowania fizycznego. AWF, Kraków, 5-14.
- Grabowski H. (2001) O doborze na studia, kształceniu i pracy zawodowej nauczycieli wychowania fizycznego. *Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne*, 8/9, 4-8.
- Jaworski Z. (red.) (1989) Studenci AWF '89. Instytut Badań Problemów Młodzieży, Warszawa.
- Jaworski Z. (1991) Kariery sportowe studentów w uczelniach wychowania fizycznego. Oczekiwania – rzeczywistość – propozycje. *Wychowanie Fizyczne i Sport*, 4, 67-76.
- Kochanowski J. (2008) Komunikacyjny (polilogiczny) model zarządzania jakością w szkole wyższej. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 31, 85-98.
- Kozioł L. (2001) System zapewniania jakości kształcenia kadr w zakresie turystyki i rekreacji. [w]: A. Nowakowska (red.) Cele i treści akademickiego kształcenia w dziedzinie turystyki i rekreacji. *Zeszyty Naukowe AWF Kraków*, 81, 29-40.
- Kunikowski J. (2007) Jakość kształcenia a współczesne wymagania edukacyjne. [w]: B. Sitarska, R. Droba, K. Jankowski (red.) Studia trzystopniowe a jakość kształcenia w szkole wyższej. Wyd. Akademii Podlaskiej, Siedlce, 135-139.
- Orczykowska A. (2006) Szkolnictwo wyższe a wymagania rynku pracy. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 2, 49-62.
- Pawłowski K. (2002) Polska liga bluszczowa. *Forum Akademickie* 2, 31-34.
- Ruben B. D. (1995) *Quality in Higher Education*. Transaction Books, New Brunswick, New Jersey.
- Ruben B. D. (2003) *Pursuing Excellence in Higher Education: Eight Fundamental Challenges*. Jossey – Bass, San Francisco.
- Wiśniewska D. (2007) Uwarunkowania jakości kształcenia w wyższych szkołach zawodowych w kontekście założeń Procesu Bolońskiego. [w]: B. Sitarska, R. Droba, K. Jankowski (red.) Studia trzystopniowe a jakość kształcenia w szkole wyższej. Wyd. Akademii Podlaskiej, Siedlce, 113-123.
- Wójcicka M. (1995) Jakość kształcenia a akredytacja – mechanizmy i procedury oceny. Przykład Polski. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 5, 32-46.
- Wójcicka M. (1999) Oczekiwania studentów wobec studiów i wybranego kierunku. *Nauka i Szkolnictwo Wyższe*, 14, 56-71.
- Wysoczański R. (1996) Stan i perspektywy rozwoju AWF-ów w świetle polityki edukacyjnej państwa. [w]: Nauki o kulturze fizycznej wobec wyzwań współczesnej cywilizacji. Materiały pokonferencyjne z okazji 25-lecia AWF w Katowicach 16-18 czerwca 1995. AWF, Katowice, 11-17.
- Żukowska Z. (1997) Analiza przydatności zawodowej absolwentów uczelni wychowania fizycznego. [w]: J. Kuźma, H. Kosętko (red.) *Problemy studiów nauczycielskich*. Wyż. Szk. Pedagog., Kraków, 113-125.

Otrzymano: 27.10.2008

Przyjęto: 12.01.2009